

Развіццё літаратурна-творчых здольнасцей вучняў

В. Ф. Вінарская,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры

гімназіі г. Светлагорска

Маўленне – важны паказчык духоўнай культуры асобы, таму праблема развіцця маўлення вучняў набывае ў наш час усё большае грамадскае значэнне. Асаблівую ўвагу неабходна ўдзяляць развіццю літаратурна-творчых здольнасцей навучэнцаў, іх жаданню авалодаць словам, развіваць творчыя схільнасці, што вельмі актуальна для вучняў 5 класа.

Менавіта ў творчасці знаходзіцца крыніца самарэалізацыі і самаразвіцця асобы, якая ўмее аналізаваць праблемы, што ўзнікаюць, усталёўваць сістэмныя сувязі, выяўляць супярэчнасці, знаходзіць іх аптымальнае рашэнне, прагназаваць магчымыя наступствы. Л. С. Выгоцкі лічыў, што «вышэйшыя праяўленні творчасці даступныя не толькі крыху абраным геніям чалавецтва. І ў штодзённым навакольным жыцці творчасць ёсць неабходная ўмова існавання».

Урокі беларускай літаратуры валодаюць багатымі магчымасцямі творчага ўзбагачэння вучняў, вывучэнне мастацкіх твораў спрыяе развіццю і ўдасканаленню іх вуснай і пісьмовай мовы. Да асноўных відаў работы ў гэтым кірунку адносяцца вусныя і пісьмовыя пераказы, партрэтныя характарыстыкі, вуснае славеснае маляванне, выразнае чытанне, вопыты мастацка-творчага характару і інш.

Цікавае да словатворчасці абуджаюць розныя літаратурныя гульні, творчыя практыкумы, паэтычныя рынгі. У выніку гэтага дзеці развіваюць вершаваны слых, пачуццё рытму, атрымліваюць уяўленне пра вершы, іх стварэнне, спрабуюць пісаць вершы самі. Задача настаўніка – зразумець

індывідуальнасць кожнага пачынаючага аўтара, падтрымаць яго. Таму працу з навучэнцамі неабходна будаваць на аснове наступных прынцыпаў:

- асобаснага развіцця;
- рэалізацыі актыўнай самастойнай дзейнасці вучняў;
- стварэння праблемнай сітуацыі;
- выкарыстання асобасна-арыентаваных тэхналогій;
- стварэння сітуацыі поспеху;
- прафесіяналізму (валоданне неабходнымі ўменнямі і навыкамі дае магчымасць вучню адчуваць сябе прафесіяналам на ўроку);
- рэфлексіі (уменне аналізаваць сваю дзейнасць).

Метады даследавання: тэарэтычны аналіз псіхолога-педагагічнай, навукова-метадычнай літаратуры; эксперымент, тэсціраванне, назіранне, гутарка, аналіз і апрацоўка дадзеных, атрыманых у выніку даследавання.

Сучаснаму педагогу неабходна асвойваць новыя тэхналогіі, дзякуючы якім можна выхаваць самастойную, інтэлектуальна развітую творчую асобу. Тым не менш, традыцыйны ўрок можна ўпрыгожыць элементамі новых педагагічных тэхналогій: тэхналогіі даследчай дзейнасці вучняў; праблемнага навучання; гульнявой тэхналогіі; тэхналогіі развіцця крытычнага мыслення праз чытанне і пісьмо; тэхналогіі французкіх педмайстэрняў.

Элементы тэхналогій, формы і метады работы кожны настаўнік выбірае самастойна.

На ўроках літаратуры варта ўжываць нестандартныя, незвычайныя прыёмы навучання, якія і пашыраюць сферу міжасобасных зносін, самаацэнку.

Творчыя заданні пры вывучэнні тэксту літаратурнага твора:

- вуснае славеснае маляванне;
- стварэнне ілюстрацый да твора;
- каляровыя, гукавыя асацыяцыі;
- састаўленне сцэнарыяў;
- інсцэніроўка эпизодаў твора;
- стварэнне прэзентацый.

Творчыя заданні для развіцця маўленчай дзейнасці:

- творчы пераказ;
- складанне тэстаў па змесце твора;
- прыдумванне канцоўкі твора;
- словатворчасць (“гуляем у рыфмы”, “падкажы слова”, “збяры радкі”);
- творчае сачыненне, водгук.

Творчыя заданні гульнявой дзейнасці:

- складанне і разгадваанне рэбусаў, крыжаванак, шарад;
- падбор пытанняў да віктарын.

Прыведзеныя заданні дапамагаюць істотна павысіць якасць урокаў, актывізаваць мысленчую дзейнасць школьнікаў, стымуляваць развіццё іх літаратурных здольнасцей.

Здольнасці да творчасці ёсць у любога дзіцяці. Задача настаўніка выявіць гэты творчы пачатак, падтрымаць дзіця, паказаць перспектывы яго росту.

Прапаноўваем вашай увазе творчыя заданні на ўроку беларускай літаратуры ў 5 класе па тэме «**Прыказкі і прымаўкі**».

Прыказкі, прымаўкі, афарызмы – гэта залацінкі роднай мовы, мовы чароўнай, мілагучнай, непаўторнай. У прыказках увасоблены вопыт і мудрасць народа, у іх знайшлі адлюстраванне патрыятызм беларусаў, іх працавітасць, павага да старэйшых, асабліва да маці, уменне цаніць сяброў, праўду.

Заданне 1. Прачытайце тэкст і знайдзіце прыказкі.

Жылі-былі двое суседзяў...Абодва на зямлі працавалі, улетку адпачынку не ведалі, бо, вядома, каб хлеб мець, трэбы зямліцы глядзець.Працуюць ад цямна да цямна, бо ведаюць: хто рана ўстае, таму і бог дае; і праца не паганіць чалавека, а корміць і поіць.

– Якімі прыказкамі можна ахарактарызаваць чалавека, што добра сваю справу робіць?

(З разумнаю галавою і рукам лёгка.

Не таму слава, хто на язык лёгка, а таму – хто ў справе стойкі.)

Заданне 2. Конкурс на лепшага чытальніка (чытанне прыказак і прымавак па падручніку).

Клас дзеліцца на тры каманды. З кожнай каманды выбіраецца член журы. Акрамя таго, у кожнага на парце ляжыць лісток самаацэнкі. У канцы конкурсу ён перадаецца ў журы.

Заданне 3. Закончыце прыказку або прымаўку.

Скакаць пад чужую... .

Хто рана ўстае... .

Пераліваць з пустога... .

Слова як птушка... .

Як гукнеш... .

Есць – пацее, а... .

Хлуснёй багаты... .

Мякка сцеле... .

За доўгі язык... .

Заданне 4. Па апорных словах узнавіце поўны тэкст прыказкі (прымаўкі).

Радзіма ... – чужына

Што ... – ... пажнеш.

Адклад ... – ... лад.

Што ... пяром – ... тапаром.

Заданне 5. Пазнайце літаратурнага героя, што:

- а) з вады сухім выйдзе, з сякеры суп зварыць;
- б) іх вадой не разліць, мы з табой як рыба з вадой;
- в) скача пад чужую дудку.

Заданне 6. Да прапанаваных прыказак дайце рускі адпаведнік.

1. Якое карэнне, такое насенне. (*Яблочко от яблоньки недалеко падает.*)

2. Адзін горбіцца, а сто корміцца. (*Один с сошкой, а семеро с ложкой.*)

3. Не бойся ліхога, а бойся ціхога. (*В тихом болоте черти водятся.*)

– Чаму трэба вывучаць прыказкі і прымаўкі, карыстацца імі ў мове?

(Няма ў народа больш дарагога скарбу, чым яго слова. Бо ў мове выказана душа народа, яго жыццёвы вопыт і мудрасць. Народ – найлепшы пісьменнік і паэт. Ён назіральны і дасціпны. І гэта адлюстроўваецца ў яго мове.)

Дамашняе заданне:

1. Запісаць прыказкі, прымаўкі, якімі карыстаюцца мама, тата, бабуля, дзядуля ў вашай сям'і.
2. Падабраць прыказкі пра маці, мову, гаворку, слова, запісаць іх у сшытак, растлумачыць.

Літаратура

1. **Выготский, Л. С.** Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский // Психологический очерк: кн. для учителя. – М.: Знание, 1980. – с.96
2. **Ляшук, В. Я.** Методыка выкладання беларускай літаратуры / В. Я. Ляшук. – Мінск: Аверсэв, 2003. –198 с.
3. **Масціцкая, Р. У.** Развіццё творчых здольнасцей падлеткаў пры вывучэнні беларускай дзіцячай літаратуры / Р. У. Масціцкая // Роднае слова. – 2000. – №4. – с. 41–42.
4. **Цыбульская, С. І.** Выкарыстанне сучасных адукацыйных тэхналогій на ўроках беларускай мовы і літаратуры / С. І. Цыбульская. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2006. – 14 с.